Hoe is het mogelijk dat de voorzitter van Zorgverzekeraars Nederland tevens voorzitter is van de Raad van Toezicht van NWO?

Posted on 20 augustus 2026 by Armand Girbes

'Dat moet kunnen' is een typisch Nederlandse uitdrukking, moeilijk te vertalen met dezelfde lading in de talen die ik spreek. Het gaat tegelijkertijd over concrete mogelijkheden en morele standaarden, en past ook bij het typisch Nederlandse tolereren van zaken die eigenlijk niet kunnen.

Laten we het in dat kader eens over dubbele petten hebben. Met dubbele petten bedoel ik het gelijktijdig vervullen van verschillende taken en het dragen van verschillende verantwoordelijkheden waarbij tegenstrijdige belangen of belangenverstrengeling kunnen spelen. Een belangrijk misverstand is dat wanneer het maar transparant is, dat wil zeggen dat het via openbare bronnen is te verifiëren, het in orde is. En dan moet het kunnen, zo is de gedachte.

Wensdenken

Tijdens het fusieproces van de Amsterdamse universitaire ziekenhuizen AMC en VUmc werd in het begin van het proces gesproken over een Alliantie met zelfs de toevoeging dat fusie uitdrukkelijk niet de bedoeling was. Aldus werden – in mijn ogen naïeve – mensen gemotiveerd om op de ijsschot te springen die eigenlijk een andere koers ging varen dan de medewerkers dachten.

Toen de ijsschots inmiddels al wat verder weg was van het vertrekpunt, kwam opeens een bestuurlijke fusie in het vizier. Dat betekende dat dezelfde bestuursleden in de raad van bestuur van beide ziekenhuizen zaten. Als enige vroeg ik aan de bestuurders of de belangen van de ziekenhuizen en hun medewerkers volkomen parallel liepen. Een retorische vraag, want natuurlijk was dat in die fase niet zo.

Maar heftig verontwaardigd was de repliek dat men heel goed bij de ene bespreking de ene pet kon dragen, die van VUmc, en bij de andere vergadering, die van AMC. Zelfs de beide raden van toezicht bestonden uit dezelfde personen. Iedereen die iets begrijpt van *good governance* zal beamen dat het een hoog gehalte wensdenken bevatte, maar geen enkele instantie greep in. Het was immers transparant en het waren om met Shakespeare te spreken, 'honourable men'.

Hoe dit eindigde is inmiddels bekend, de voorgenomen volledige sluiting van VUmc als ziekenhuis en de vraag is of dit in het belang was van VUmc, met alle personeelsleden, de studenten van de Vrije Universiteit, en de patiënten; econoom Wim Groot besprak dit onlangs in Wynia's Week. Maar in Nederland 'moet dit kunnen' en het is ook helemaal geen uitzondering.

NWO, de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, is een machtig en prestigieus zelfstandig bestuursorgaan dat onderzoeksgelden verdeelt en eigen onderzoeksinstituten beheert. NWO verdeelt het geld via calls, programma's en competitieve toekenningen op basis van beoordelingscommissies. De totale bedragen waarover NWO beschikt zijn meer dan 1,5 miljard euro en de belangrijkste financier van NWO is het ministerie van OCW.

Structureel belangenconflict

Het spreekt voor zich dat NWO ook zorggerelateerd onderzoek financiert. De precieze grootte is gegeven de bestaande registratie lastig vast te stellen, maar het is aannemelijk dat het over honderden miljoenen euro's gaat.

Zorgverzekeraars spelen een steeds belangrijker rol in de zorg en hebben ook een agenda van wat zij belangrijk onderzoek vinden. De voorzitter van Zorgverzekeraars Nederland is tevens voorzitter van de Raad van Toezicht van NWO. Er is weinig fantasie voor nodig om te zien dat deze twee functies op gespannen voet met elkaar staan. Bedenk dat de Raad van Toezicht bepaalt wie bijvoorbeeld de voorzitter van NWO wordt en recent bepaalde deze RvT of de voorzitter ook aan zijn tweede termijn mocht beginnen. Voor de voorzitter van Zorgverzekeraars Nederland (ZN) is voorzitter van de Raad van Toezicht van NWO geen onschuldige nevenfunctie, maar een structureel belangenconflict. Het is transparant, iedereen kan het weten, maar dat verandert daar niets aan. Dat de nevenfunctie netjes op de NWO-website staat vermeld, maakt de belangenverstrengeling niet minder ernstig. Het maskeert haar hooguit.

Dubbele pet

Wie tegelijk de belangen van zorgverzekeraars behartigt en toezicht houdt op de organisatie die honderden miljoenen tot miljarden aan publiek geld verdeelt voor wetenschappelijk onderzoek – waaronder veel biomedisch en zorgonderzoek – zit daar met een dubbele pet die nauwelijks valt te combineren zonder de potentie van belangenverstrengeling.

Zoals gezegd is NWO geen klein clubje. Er gaat jaarlijks meer dan 1,5 miljard euro aan publieke middelen doorheen. Geld dat bedoeld is voor onafhankelijke wetenschap, niet voor de agenda van een brancheorganisatie. Het is daarom op z'n zachtst gezegd merkwaardig dat de baas van een financiële instelling als de zorgverzekeraars – die primair kostenbeheersing, contractering en pakketbeheer nastreeft – de hoogste toezichthouder is bij de instantie die de wetenschappelijke onderbouwing voor datzelfde stelsel moet leveren.

Voorrang voor kostenbeheersing

En die belangenverstrengeling is niet alleen denkbeeldig. Het is concreet zichtbaar in de programma's die NWO via ZonMw prioriteert. Voorbeelden daarvan zijn het **Kaderprogramma** Passende Zorg **2024-2028** (290 miljoen euro). Of het al jarenlang lopende Doelmatigheidsonderzoek. Of **Zorgevaluatie en Gepast Gebruik**. Allemaal gericht op kosteneffectiviteit, substitutie, reductie van wat men overbehandeling noemt en zogenaamde 'beter niet doen'-lijsten. Onderzoek dat precies aansluit bij de wensen van zorgverzekeraars: minder zorg, strengere pakketbeslissingen, minder autonomie bij de professionals, lagere tarieven en meer druk op zorgverleners, 'zorgaanbieders' zoals de verzekeraars ze noemen.

Natuurlijk is doelmatigheid belangrijk. Maar wanneer de toezichthouder van NWO tevens de brancheverteegenwoordiger is die deze kennis direct inzet in onderhandelingen en politieke lobby, rijzen er serieuze vragen. Worden programma's gekozen omdat ze wetenschappelijk urgent zijn of omdat ze de kostenbeheersingsagenda van Zorgverzekeraars Nederland versterken? Wordt er evenveel geïnvesteerd in onderzoek naar onderbehandeling, toegankelijkheid of de perverse effecten van strakke inkoop of het uitknijpen van huisartsen met te lage tarieven? Of krijgt vooral datgene prioriteit wat de reserves van verzekeraars beschermt en de uitgaven drukt?

Het is niet ondenkbaar dat het de voorzitter van NWO in een precaire positie plaatst wanneer hij scherpe kritiek zou willen leveren op de zorgverzekeraars, in de wetenschap dat de Raad van Toezicht bijvoorbeeld over een herbenoeming beslist; een herbenoeming die onlangs is geëffectueerd.

De schijn van onafhankelijkheid

Dit is de Nederlandse polder op zijn slechtst: dezelfde mensen aan alle knoppen, met de schijn van onafhankelijkheid intact zolang het ergens maar openbaar is. Ook mijn eigen Vrije Universiteit lijkt weinig problemen te hebben met evidente belangenverstrengeling in dubbelfuncties. Een scherp voorbeeld uit het verleden was de benoeming tot hoogleraar 'Zorg, Arbeid en Politieke sturing' van een bestuurslid van een zorgverzekeraar (VGZ), een dubbele pet die Ab Klink van 2014 tot 2021 droeg, en recent de benoeming van de voorzitter van de Raad van Toezicht van de VU, Wouter Bos, tevens CEO van zorgverzekeraar Menzis. Dit staat

nog los van het feit dat we toenemend partijpolitici benoemd zien worden op vitale posities aan meerdere universiteiten.

Wie serieus is over onafhankelijke wetenschap en onafhankelijk bestuur, kan dit soort dubbele petten niet langer tolereren. Transparantie is geen oplossing voor belangenverstrengeling — het is de dekmantel waaronder ze wordt getolereerd. Het wordt tijd dat de politiek dat inziet, en niet langer toekijkt maar ingrijpt.

***Wynia's Week** brengt broodnodige, onafhankelijke berichtgeving: drie keer per week, **156 keer per jaar**, met artikelen en columns, video's en podcasts. Onze donateurs maken dat mogelijk. Doet u (weer) mee? Hartelijk dank!*